

MAJETKOVÁ PODSTATA PODNIKU VERSUS MAJETKOVÁ PODSTATA PODLE INSOLVENČNÍHO ZÁKONA

The Assets of company versus assets by bankruptcy law

Monika Randáková

Majetková podstata podniku – účetní pohled

Jedním ze základních obecných cílů účetnictví je informovat o uchování majetkové podstaty podniku (uchování kapitálu). Ukazatelem velikosti majetkové podstaty podniku je výše vlastního kapitálu. Vlastní kapitál je v účetnictví definován jako reziduální hodnota, a to jako rozdíl mezi sumou aktiv a sumou závazků; $VK = \sum A - \sum Z$. Vlastní kapitál představuje jak hodnotu, kterou vlastníci vložili do podniku, tak hodnotu, kterou vlastníci ponechali v podniku tím, že se vzdali podílu na zisku při jeho rozdělování. Je tedy na jedné straně výrazem hodnoty, která má být základem trvání podniku v dohledné budoucnosti (popř. ohrožení trvání podniku v dohledné budoucnosti) a na druhé straně výrazem vnitřní hodnoty práv vlastníků, společníků. Ta je potřebná při uvažování o jejich případném podílu na rozdělovaném zisku, při uvažování o vypořádacím podílu odcházejícího společníka, při uvažování o východisku pro ocenění prodávaného podílu, při uvažování o hodnotě podílu na likvidačním zůstatku.

Na majetkovou podstatu podniku lze pohlížet nejen z hlediska finančního, neboli jako na vlastní zdroj krytí aktiv (tj. na vlastní kapitál), ale i z hlediska věcného. Ve druhém případě se jedná o tzv. čistá aktiva, která jsou opět definována jako rozdíl mezi sumou aktiv a sumou závazků. Čistá aktiva se tedy rovnají vlastnímu kapitálu. Je tomu tak proto, že na veškerá aktiva podniku se díváme ze dvou pohledů, a to jak z hlediska druhu aktiva, tak zároveň z hlediska jeho zdroje krytí.

Uchování majetkové podstaty podniku a její vývoj je pro všechny uživatele účetních informací signálem, zda bude zajištěn předpoklad trvání podniku v dohledné budoucnosti. Pokud podnik žije na úkor majetkové podstaty, v budoucnu bude ohrožena jeho existence a může dojít k takové krizi, která nakonec vyústí v konstatování úpadku. Vlastnické transakce jsou silně spojeny s uchováním nebo naopak ohrožením předpokladu trvání podniku v dohledné budoucnosti, a tudíž jsou také silně spojeny s procesy uchování či ohrožení majetkové podstaty podniku.

Existují dvě základní koncepce pojetí majetkové podstaty. Majetková podstata může být vyjádřena:

- ukazatelem vlastního kapitálu podniku – finanční pojetí kapitálu podniku;
- ukazatelem čistých aktiv podniku – fyzické (produkční) pojetí kapitálu podniku.

Vlastní kapitál podniku představuje finanční hodnotu investovanou vlastníky společnosti do podniku. Ať už investoři vložili do podniku peníze nebo jiná nepeněžitá (penězi ocenitelná) aktiva, mají zájem především na tom, aby jimi investovaná hodnota byla rozmnožována. Cílem vymezení pojmu uchování majetkové podstaty je určení okamžiku, od kterého bude dosahováno zisku, který může být použit k rozdělení mezi vlastníky (např. formou podílu na zisku nebo formou dividend) anebo reinvestován do rozvoje podniku (formou přidělů do různých účelových fondů). V tomto případě hovoříme o finančním pojetí majetkové podstaty nebo kapitálu.

Chceme-li si odpovědět na otázku, zda byl (v daném časovém intervalu) kapitál uchován ve svém finančním pojetí (a zároveň, zda vůbec, resp. od jakého okamžiku podnik dosahuje zisku), máme k tomu dvě možnosti, odvozené z dvou forem **finančního pojetí kapitálu**:

- uchováni kapitálu jako nominální peněžní částky vlastního kapitálu;
- uchováni kupní síly kapitálu.

Při uchováni kapitálu v nominální peněžní výši stačí oceňovat aktiva a závazky na bázi historických cen za předpokladu pevné (neměnné) kupní síly peněžní jednotky. Zisku se dosahuje od okamžiku, kdy konečný stav kapitálu začne převyšovat počáteční stav kapitálu (abstrahujeme od vkladů a výběrů ve vlastním kapitálu). Tento předpoklad ale v dnešním světě neplatí. V případě, že by se s tím vlastníci přece jenom spokojili, podnik by žil na úkor majetkové podstaty (neboť by rozděloval více zisku, než jakého skutečně dosáhl) a krize by dříve či později byla nevyhnutelná.

Ve skutečnosti ale dochází k tomu, že při významných změnách kupní síly peněžní jednotky se zisku dosahuje v jiném okamžiku. Je nutno nejdříve přepočíst kapitál na tzv. pevnou kupní sílu peněžní jednotky, kdy se počáteční stav vlastního kapitálu doplní o částku vyjadřující pokles jeho kupní síly. Ziskem k rozdělení (nebo ztrátou běžného účetního období) je pak rozdíl mezi stavem vlastního kapitálu na počátku účetního období a jeho přepočteným stavem na konci účetního období.

Majetková podstata reprezentovaná čistými aktivy, nebo-li sumou aktiv a sumou dluhů, je spojena s konkrétní hospodářskou činností podniku a souvisí spíše s **produkčním pojetím kapitálu**. Uchováni majetkové podstaty v produkčním pojetí vyžaduje, aby aktiva a dluhy podniku byly obnovovány tak, aby produkční činnost podniku mohla pokračovat. Zjednodušeně řečeno se jedná o to, aby podnik byl schopen produkovat stejné množství výkonů za předpokladu měnících se cen vstupů (oceňování na bázi běžných reprodukčních cen). Zjištění, zda majetková hodnota v tomto pojetí byla uchována, vyžaduje odpovídající přepočty respektující změny v ocenění.

Zvolené pojetí majetkové podstaty a její uchováni závisí především na informačních potřebách a zájmech uživatelů účetních výkazů. V případě, že podnik svojí činností nepřispívá k uchováni majetkové podstaty, naopak žije na úkor majetkové podstaty, postupně dochází k narušení předpokladu trvání podniku v dohledné budoucnosti. Tento nepříznivý vývoj může nakonec vyústit v krizi, která musí být dříve či později řešena různými nástroji, kterými jsou například konsolidace, sanace, transformace, likvidace, konkurz apod. Tyto nástroje lze uspořádat např. podle toho, zda jde o zachovné nástroje vedoucí k ozdravení, oživení a následně k pokračování zdravého jádra v činnosti (jako je konsolidace či sanace), nebo zda se jedná o destrukční nástroje, které naopak způsobí zánik podnikatelského subjektu (likvidace, konkurz).

Účetní pojetí majetkové podstaty podniku nás tedy informuje o tom, zda budeme fungovat v budoucnu. Je to ekonomická kategorie, prostřednictvím které lze včas odhalit potenciální krizi podniku, případně určit její stádium. Prostřednictvím zjištění, zda a jak je v podniku uchována majetková podstata, lze odhalit i hrozící úpadek nebo již přímo úpadek dlužníka tak, jak je definován dle nového insolvenčního zákona.

Majetková podstata podle insolvenčního zákona

Na rozdíl od ekonomického pojetí majetkové podstaty nový insolvenční zákon definuje majetkovou podstatu především jako souhrn aktiv, která jsou vedena v účetnictví dlužníka. Do majetkové podstaty jsou zahrnuty ale i majetkové hodnoty třetích osob, které na ně dlužník v minulosti převedl, ale v důsledku neúčinných právních úkonů byly vráceny zpět (např. prodej nemovitosti, pozemku, cenných papírů za ceny neobvyklé na trhu) na základě odpůrcí žaloby správce. Dále je do majetkové podstaty zahrnut majetek třetích osob, například v důsledku ručení (např. ručitelem dlužníka za úvěr je mateřská společnost, konkrétně nemovitost v jejím vlastnictví). Souhrnně lze říci, že majetkovou podstatu dle insolvenčního zákona tvoří všechna aktiva dlužníka i ta, která lze v budoucnu očekávat, jako jsou dary, dědictví, zisky z budoucí podnikatelské činnosti apod. Veškerá tato aktiva jsou sepsána v soupisu majetkové (insolvenční) podstaty. Soupis majetkové podstaty obsahuje - kromě přesné identifikace majetku a místa jeho uložení - také informaci o jeho ocenění. Jako podklad použije správce údaje z účetnictví dlužníka. Pokud si to

přeje věřitelský výbor a finančně tuto službu také zajistí, ocenění provede znalec. Soupis majetkové podstaty je nejvýznamnější listina vypracovaná v rámci insolvenčního řízení, která ale není účetním dokladem.

V insolvenčním zákoně je zcela jasně řečeno, že ocenění musí být v souladu se zvláštními právními předpisy o oceňování a že se nepromítá do účetnictví dlužníka. Dle mého názoru pro dodržení tohoto tvrzení není žádný racionální důvod. Pokud znalec ocení například oběžná aktiva na úrovni nižší než je hodnota uvedená v účetnictví, proč bychom neměli vytvořit k daným aktivům opravné položky. Naopak se domnívám, že promítnutí poklesu ocenění ať už v důsledku situace (konkurz, reorganizace) nebo v důsledku prodeje v tísní (za každou cenu prodat) anebo druhem aktiva (specifický druh aktiva, které není k užítku kdekomu) do účetnictví, by bylo odrazem skutečnosti a dávalo by věřitelům reálnou informaci o hodnotě majetkové podstaty, která po zpeněžení bude sloužit k jejich uspokojení. Ustanovení insolvenčního zákona nás má tedy vést k závěru, že správce pro výkon své funkce nepotřebuje účetnictví dlužníka, neboť tím nejdůležitějším dokumentem je soupis majetkové podstaty, který není odrazem aktiv dlužníka uvedených v zahajovací rozvaze ke dni rozhodnutí o prohlášení konkurzu, ke dni povolení reorganizace? Domnívám se, že insolvenční zákon není tou oprávněnou normou, která by měla nekoncepčně zasahovat do problematiky oceňování jak v rámci běžného účtování transakcí, tak v rámci finančního výkaznictví podniků v úpadku.

Z výše uvedeného vyplývá, že jak účetnictví, tak insolvenční zákon používají stejnou terminologii – majetková podstata, ale ve skutečnosti obsahem tohoto pojmu je pokaždé něco jiného. Nový insolvenční zákon již nepřebíral starou terminologii ze zákona o konkurzu a vyrovnání, kde v závislosti na druhu řízení se používaly pojmy konkurzní nebo vyrovnací podstata, ale nahradil je obecnějším pojmem majetková podstata. Je tedy nelogické porovnávat ekonomickou majetkovou podstatu (podnikovou podstatu) a majetkovou podstatou dle insolvenčního zákona, neboť se jedná o věcnou záměnu tohoto pojmu.

Abstrakt

Cílem tohoto příspěvku je poukázat na věcnou rozdílnost pojmu „majetková podstata“, který se běžně používá v ekonomické praxi u podniků, u kterých je zajištěn předpoklad trvání podniku v dohledné budoucnosti, a dle nově platného insolvenčního zákona, který řeší krizi podniků – úpadek právní cestou.

Abstract

The aim of this article is to show pragmatic distinctness of word assets, which is commonly used at economic practice of going concern and in line with the new valid bankruptcy law, which is solving depression in companies by law.

Klíčová slova: Vlastní kapitál, čistá aktiva, uchování majetkové podstaty, majetková podstata dle insolvenčního zákona

Key words: Equity, net assets, retention of the assets, assets by bankruptcy law

JEL klasifikace: M41

Literatura:

- [1] KOVANICOVÁ, D. A KOL.: *Finanční účetnictví – světový koncept*, 4. vydání, Polygon, Praha 2003, ISBN 80-7273-062-2.

- [2] VOMÁČKOVÁ, H.: *Účetnictví akvizicí, fúzí a jiných vlastnických transakcí (vyšší účetnictví)*, Polygon, Praha 2002, ISBN 80-7273-065-7.
- [3] Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) ve znění pozdějších předpisů.
- [4] Zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání ve znění pozdějších předpisů.
- [5] Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví ve znění pozdějších předpisů .

Kontakt

Ing. Monika Randáková, Ph. D., Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta financí a účetnictví, Katedra finančního účetnictví a auditingu, Nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3, Tel.: +420 224 095 148, e-mail: randakm@vse.cz